

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора
Логвиненка Бориса Олексійовича
на дисертацію Шляховчука Михайла Васильовича
на тему «Адміністративно-правові засади здійснення судочинства в
умовах дії надзвичайних правових режимів», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Загальна характеристика роботи та обґрунтування актуальності теми. Актуальність обраної теми дослідження визначається комплексом взаємопов'язаних теоретичних, нормативних і практичних чинників, що характеризують здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні та функціонування судової системи.

Суттєвим чинником актуалізації цієї проблематики є тривалий процес оптимізації судочинства в умовах воєнного стану, зокрема, переміщення судів з тимчасово окупованої території, запровадження дистанційного судочинства, особливості виконання судових рішень, забезпечення доступу до правосуддя на непідконтрольній уряду України території тощо. Водночас, неузгодженість положень окремих нормативно-правових актів, що регулюють здійснення правосуддя в надзвичайних умовах, орієнтація на європейські стандарти здійснення правосуддя та впровадження сучасних підходів обумовлюють необхідність переоцінки ролі адміністративного права у таких процесах. Практика засвідчує, що навіть за наявності нормативного закріплення відповідних новел, їхня реалізація часто ускладнюється низкою чинників правового та організаційного характеру.

Своєчасності дослідженню надає те, що запроваджений через пандемію коронавірусного захворювання (COVID-19) в Україні карантин та обумовлений повномасштабною збройною агресією воєнний стан попри суттєві обмеження та негативні наслідки, стали поштовхом для діджиталізації правосуддя, запровадження принципово нових процедур,

спрямованих на захист прав, свобод та дотримання безпеки учасників судового розгляду, поліпшення технічного забезпечення судів тощо.

Незважаючи на наявність наукових праць, присвячених окремим аспектам здійснення судочинства в надзвичайних умовах, системного аналізу адміністративно-правових засад здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні не проводилось, що вимагає ґрунтовного теоретичного осмислення та практичного вирішення піднятої проблематики.

Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного наукового аналізу змісту і особливостей адміністративно-правових засад здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів.

Дисертаційне дослідження характеризується логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу та належним рівнем наукової аргументації. У роботі чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, коректно сформульовано мету і завдання, які узгоджуються зі змістом і отриманими результатами.

Методологічна основа роботи є відповідною поставленим науковим завданням. Використання діалектичного методу, методів аналізу та синтезу, формально-юридичного, логіко-семантичного, системного, структурно-логічного методів забезпечило належний рівень обґрунтованості висновків. Важливою перевагою дослідження є поєднання нормативного аналізу з теоретичним осмисленням сутності прав і законних інтересів працівників поліції, а також застосування порівняльно-правового методу.

Джерельна база дослідження є достатньо широкою та репрезентативною. У роботі використано положення Конституції України, міжнародні договори України та інші акти міжнародного права, закони України, процесуальні кодекси України, укази Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, акти органів суддівського врядування, суддівського самоврядування та Державної судової адміністрації

України, що стосуються здійснення судочинства, організації роботи судів, забезпечення доступу до правосуддя та правового регулювання дії надзвичайних правових режимів в Україні. Це дозволило сформулювати належне підґрунтя для обґрунтування наукових положень і висновків.

Наукова новизна та основні результати, винесені на захист. У площині оцінки наукової новизни та змісту положень, поданих до захисту, варто наголосити, що дисертаційна робота присвячена проблематиці, яка дотепер не була предметом цілісного й всебічного опрацювання у вітчизняній юридичній науці. Дослідження переконливо демонструє наявність наукової прогалини у сфері адміністративно-правових засад здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні.

У контексті аналізу отриманих результатів дослідження та оцінки їх наукової новизни варто зазначити, що автором сформульовано низку положень, які мають як теоретичне, так і прикладне значення для розвитку адміністративно-правової науки.

Зокрема, у роботі обґрунтовано, що гарантії реалізації права на судовий захист в умовах надзвичайних правових режимів класифіковано за критерієм їх змісту та функціональним призначенням, що охоплює нормативно-правові, інституційні, процесуально-матеріальні, організаційно-технічні та виконавчо-правові гарантії, сукупність яких забезпечує адаптацію механізму судового захисту до кризових умов без втрати його сутнісних характеристик – доступності, ефективності та відповідності принципу верховенства права.

Саме в цьому аспекті дисертація має виразну наукову новизну, оскільки пропонує зміщення дослідницького акценту організації роботи судів від звичайної діяльності до інтегративної категорії, що охоплює систему взаємопов'язаних заходів кадрового, фінансового, матеріально-технічного, цифрового та організаційно-управлінського характеру, спрямованих на забезпечення безперервності, доступності та ефективності здійснення правосуддя в умовах виняткових обставин, що реалізується одночасно на

двох рівнях – загальнодержавному (через систему органів суддівського врядування та державного управління у сфері правосуддя) та локальному (через апарат конкретного суду), і відрізняється від організації роботи судів у звичайних умовах необхідністю оперативної адаптації до безпекових ризиків, територіальних обмежень та загострення системних проблем функціонування судової влади.

Основні результати дослідження мають значення не лише для поглиблення теоретичних уявлень про здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів, а й для формування авторської кризово-адаптивної моделі, яка передбачає поєднання трьох взаємопов'язаних блоків: організації та підсудності, цифрової захищеності та блоку обчислення процесуальних строків.

Дисертантом обґрунтовано доцільність нормативного закріплення принципу цифрової безперервності правосуддя як ключової засади стабільного функціонування судової системи та забезпечення доступу до правосуддя в умовах дії надзвичайних правових режимів. Зміст цього принципу запропоновано розкривати через поєднання таких елементів: захищений електронний документообіг суду; централізоване зберігання матеріалів судових справ і процесуальних даних; резервне копіювання та відновлення інформації; віддалений доступ учасників справи до матеріалів провадження; можливість дистанційної участі в судовому засіданні тощо.

Автором встановлено, що механізм зміни територіальної підсудності справ в умовах дії надзвичайних правових режимів є комплексним міжпроцесуальним інститутом, що поєднує організаційно-управлінські та процесуальні елементи та реалізується на засадах пропорційності, правової визначеності та тимчасовості, а також обґрунтовано доцільність запровадження уніфікованої нормативної процедури зміни, передачі та відновлення територіальної підсудності.

У дослідженні запропоновано порівняльно-правову характеристику моделей організації судочинства в умовах дії надзвичайних правових

режимів шляхом виокремлення трьох базових моделей: континентальної (Німеччина, Франція), англосаксонської (Канада, Велика Британія) та азійсько-тихоокеанської (Японія, Австралія), які систематизовано за критеріями конституційного закріплення надзвичайних повноважень, механізмів судового контролю та рівня процесуальної адаптації, що на відміну від наявних підходів, які аналізують зарубіжний досвід у цій сфері переважно через призму окремих правових систем, дозволяє виявити спільні закономірності та виробити пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України в умовах воєнного стану.

Сформульовано положення щодо цифровізації судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів шляхом обґрунтування необхідності розвитку системи електронного судочинства, дистанційного судового провадження, електронного документообігу та механізмів кіберзахисту судової інфраструктури.

Дослідженням доведено, що концептуальне розуміння категорії «надзвичайний правовий режим» як спеціального різновиду адміністративно-правового режиму, відмежовується від правового регулювання як форми його конкретизації, класифікується за підставами введення, характером загроз та масштабом обмежень і доповнюється виокремленням змішаних (гібридних) режимів.

Окрему увагу приділено розумінню правової основи здійснення судочинства в умовах надзвичайних правових режимів як багаторівневої ієрархічної структури, що охоплює конституційний, міжнародно-правовий, законодавчий, підзаконний та локальний рівні й забезпечує безперервність і законність функціонування судової влади в кризових умовах.

У роботі також опрацьовані наукові положення щодо гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами щодо забезпечення права кожної особи на справедливий суд та судовою практикою

Європейського суду з прав людини в умовах дії надзвичайних правових режимів.

Теоретичне та практичне значення роботи. Теоретична цінність дисертаційного дослідження полягає в розширенні та поглибленні наукового розуміння здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів. Робота формує системне бачення цього правового явища як самостійного інституту в межах адміністративного права та дає змогу точніше визначити його місце у структурі правового регулювання здійснення правосуддя. Значення дисертації виявляється також у впорядкуванні наявних наукових підходів до роботи суддів в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні. Окрему наукову вагу має розкриття зміни територіальної підсудності справ в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні.

Практична значущість дисертації визначається можливістю використання її основних положень, висновків і рекомендацій у науково-дослідній, правотворчій сферах, правозастосовній практиці та освітньому процесі. Сформульовані в роботі пропозиції можуть бути покладені в основу подальшого вдосконалення законодавства, що регулює здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні. Крім того, результати дослідження можуть бути застосовані під час надання професійної правничої допомоги, підготовки процесуальних документів, формування правових позицій, представництва інтересів осіб у судах, а також правового супроводу реалізації права на судовий захист в умовах воєнного стану та інших надзвичайних правових режимів.

Відомості про публікації та апробацію результатів. Основні положення та результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію у наукових публікаціях автора. За темою роботи оприлюднено 8 наукових праць, з яких 5 статей опубліковано у фахових наукових виданнях, а ще 3 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Такий рівень публікаційної активності свідчить про достатню репрезентацію ключових ідей дослідження у науковому середовищі, їх попереднє

обговорення в академічному дискурсі та відповідність змісту дисертації заявленій спеціальності.

Зауваження та дискусійні положення. Водночас, поряд із позитивною оцінкою дисертаційної роботи, слід звернути увагу на окремі положення, які мають дискусійний характер і потребують додаткового уточнення й аргументації в ході наукового обговорення:

1. Із предмету дослідження випливає, що воно присвячене адміністративно-правовим засадам здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів. Натомість у самій роботі недостатньо деталізовано режим «надзвичайної екологічної ситуації». Попри те, що автор відносить цей режим до основних видів надзвичайних правових режимів, у роботі майже відсутній аналіз особливостей судочинства в наведених умовах, натомість головну увагу зосереджено на аналізі судочинства під час воєнного стану і пандемії COVID-19. Відповідно, позиція автора з цього приводу потребує додаткової аргументації.

2. У роботі не знайшла достатнього розкриття проблема виконання судових рішень. Незважаючи на те, що право на судовий захист включає стадію виконання, адміністративно-правовим аспектам діяльності виконавчої служби, державних та приватних виконавців щодо примусового виконання судових рішень в умовах дії надзвичайних правових режимів та воєнного стану зокрема, приділено мінімум уваги (підрозділ 1.3).

3. У підрозділі 3.1 прослідковується методологічна обмеженість порівняльно-правового аналізу. Так, дослідження зарубіжного досвіду охоплює лише шість держав із різних правових сімей (Німеччина, Франція, Канада, Велика Британія, Японія, Австралія), що призводить до певною мірою поверхневого опису кожної моделі замість глибокого синтезу релевантних для України норм і практик, що можуть бути імplementовані.

4. У цілому погоджуючись з потребою цифровізації судочинства та оновленням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, слід наголосити, що у тексті роботи автор фрагментарно згадує про забезпечення

рівності для осіб без доступу до технологій, не пропонуючи дієвого адміністративного механізму компенсації відповідного обмеження.

Утім, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, не ставлять під сумнів достовірність її основних наукових положень і висновків, а лише вказують на окремі аспекти, які можуть бути предметом подальшого наукового осмислення, уточнення та розвитку. Їх наявність є цілком природною для дослідження складної та багатовимірної правової проблематики і не зменшує загальної наукової цінності дисертації.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави констатувати належний рівень дотримання принципів академічної доброчесності. У дослідженні коректно використано нормативно-правові акти, наукову літературу та інші джерела, а посилання на використані матеріали оформлено належним чином. Стиль викладу, структура аргументації, послідовність наукового аналізу та характер сформульованих висновків свідчать про самостійність виконання дисертації. У тексті роботи не виявлено ознак академічного плагіату, некоректного запозичення чужих ідей без належного посилання, а також компілятивного підходу без самостійного наукового опрацювання матеріалу.

Висновок. Узагальнюючи результати проведеного аналізу, слід зазначити, що дисертація Шляховчука Михайла Васильовича на тему «Адміністративно-правові засади здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів» є завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання. У межах роботи отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку адміністративно-правової науки, а також запропоновано авторський підхід до розуміння теоретико-правових засад здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні, виявленні його особливостей і тенденцій, визначенні проблем

адміністративно-правового забезпечення, а також розробленні рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

За рівнем наукової новизни, ступенем обґрунтованості положень, теоретичним і практичним значенням, а також за структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, зокрема вимогам, визначеним чинним законодавством України у сфері підготовки та атестації здобувачів вищої освіти і наукових ступенів.

З огляду на викладене, є підстави для висновку, що Шляховчук Михайло Васильович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» за результатами успішного публічного захисту дисертації.

Офіційний опонент:

професор кафедри права

Мелітопольського державного

педагогічного університету

імені Богдана Хмельницького

доктор юридичних наук, професор

Борис ЛОГВИНЕНКО